

est, distinctio. Adoratur itaque in substantia unitas, in personis proprietates, in maiestate æqualitas; id est, substantia una, personæ distinctæ, maiestas æqualis. Alioquin, si verbis insistere libet, adorantur ab eo in personis relationes, res æternæ quæ Deus non sint. Nam a nobis sola fideliter adoratur illa simplicissima substantia et natura, quæ est **1335** Trinitas Deus. Adhuc tamen quemadmodum de his proprietatibus disserat, audiamus.

45. « Quoniam paternitas, et filiatio, et connexio diversa sunt; oportet unitates quoque, quæ illis adsunt, a se invicem esse diversas: et quia, quamvis substantiæ substantia alia, vel accidens adsit; accidenti tamen non potest adesse substantia; unitates quæ adsunt paternitati, et filiationi, et connexioni nequaquam poterunt esse substantiæ (203). »

46. Hic, si diligens lector advertat, nil consequentiæ in eo reperiet quod infert: « Propterea unitates, quæ proprietatibus adsunt, substantias esse non posse, quod accidenti non potest adesse substantia. » Nisi ipsas proprietates accidentia velit intelligi: alioqui si non sunt accidentia, quid rationis habere videtur, eo quod accidenti substantia adesse non possit; quæ illis adsunt, nequaquam posse esse substantias? Atqui accidentia eas esse, ne ipse quidem proprietatum Magister voluit profiteri, medias quasdam res inter substantias accidentiaque constituens. Ad hæc, qua ratione suum hunc ternarium, aut quaternarium magis: quatuor enim, aut forte etiam plures æternas invenit unitates: hunc, inquam, numerum, qua ratione quaternitatem possit negare, non video. Manifeste siquidem numerus est, quo numeramus, numerus rerum ad invicem differentium. Cæterum si hæc ita se habent, tota illa Boetii de numerali differentia disputatio deleatur, quæ non solum differentiam numeri, sed et ipsum quoque numerum quo numeramus, ubi repetitio unitatum pluralitatem facit, ab ineffabili illa removet Trinitate. Triplicem quippe proponens, generis scilicet, et speciei, et numeri differentiam: « Age igitur, inquit, ingrediamur; et unumquodque, ut intelligi atque capi potest, dispiciamus. » Post longam deinde disputationem inferens ait: « Nulla igitur in Deo diversitas, nulla ex diversitate pluralitas, nulla ex accidentibus multitudo, atque idcirco nec numerus. Deus vero, a Deo, nullo differt, nec vel accidentibus, vel accidentalibus differentiis in subjecto positus distat. Ubi vero nulla est differentia, nulla est omnino pluralitas; quare nec numerus. Igitur unitas tantum: nam quod tertio repetitur, Deus; cum Pater et Filius et Spiritus sanctus nuncupatur, tres unitates non faciunt pluralitatem numeri in eo quod ipsæ sunt; si advertamus ad res numerabiles, ac non ad ipsum numerum. Illic enim unitatum repetitio numerum facit. In eo autem numero, qui in rebus numerabilibus constat, repetitio unitatum

(203) Comment. Gilberti super Boetium.

atque pluralitas minime facit numerabilium rerum numerosam diversitatem, Numerus enim duplex est: unus quidem, quo numeramus; alter vero, qui in rebus numerabilibus constat. Etenim unum res est unitas; qua unum dicimus. Duo rursus in rebus sunt, ut homines vel lapides; dualitas nihil, sed tantum dualitas, qua duo homines vel lapides duo fiunt: et in cæteris eodem modo. Ego in numero quo numeramus, repetitio unitatum facit pluralitatem: in rerum vero numero non facit pluralitatem unitatum repetitio; velut si de eodem dicam, Gladius unus, mucro unus, ensis unus. Potest enim tot vocabulis gladius agnosci. Hæc enim unitatum repetitio, iteratio potius est, non numeratio: velut si ita dicamus, Ensis, mucro, gladius; repetitio quædam est ejusdem, non numeratio diversorum: velut si ita dicam, Sol, sol, sol; non tres soles effecerim, sed de uno toties prædicaverim. Non igitur si de Patre ac Filio et Spiritu sancto, tertio prædicatur Deus, idcirco trina prædicatio numerum facit. Hoc enim illis, ut dictum est, imminet, qui inter eos distantiam faciunt meritorum. Catholicis vero [supra. ad., nihil] in differentia constituentibus, ipsamque formam, ut est, esse ponentibus, neque aliud esse, quam est ipsum quod est opinantibus, recte repetitio de eodem, quam enumeratio diversi videtur esse cum dicitur, Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus, atque hæc Trinitas unus Deus: veluti ensis atque mucro, unus gladius; velut sol, sol, sol, unus sol » (204).

47. Vere stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi! Hæc enim lectitans et hæc tractans homo tantarum litterarum, nihilominus auget numeros, multiplicat unitates, simplicissimam **1336** æternitatem rerum numerositate disperdit. Trifariam denique constituit Trinitatem, personarum, proprietatum, unitatum: nobis autem sola personarum Trinitas commendatur.

48. Augustinus: « Si enim minus magna est charitas quam sapientia, minus quam est diligitur sapientia. Æqualis est igitur, ut quanta est sapientia, tantum diligatur. Est autem Sapientia æqualis Patri, sicut supra diximus. Æqualis est igitur etiam Spiritus sanctus; et si æqualis, in omnibus æqualis propter summam simplicitatem quæ in illa substantia est: et ideo non amplius quam tria sunt. Unus diligens eum qui de illo est et unus diligens eum de quo est, et ipsa dilectio: quæ si nihil est, quomodo Deus est ipsa dilectio, si non est? » Idem: « Numerus et mensura, et pondus ipse Deus est. Ipse est numerus sine numero a quo omnis numerus: ipse est mensura absque mensura, a quo omnis mensura: ipse pondus sine pondere, a quo est omne pondus. Omnia ergo in numero, et mensura, et pondere disposuit (Sap., xi 21): tanquam diceret, Omnia in se disposuit. »

(204) Boetius, lib. de Trinitate capp. 2, 3.

Idem: « Deus simplex est natura, et immutabilis, et imperturbata; nec aliud est ipse, et aliud quod habet (205). »

49. Isidorus: « Simplex dicitur Deus, sive non advertendo quod habet; sive quia non aliud est ipse, et aliud quod habet (206). »

50. Hieronymus: « Deus simplex est natura et immutabilis; nec aliud est ipse, et aliud quod habet (207). » Idem: « Omne quod est, aut ingenitum est, aut genitum, aut factum. Proprium autem Dei est non coepisse. » Idem: « Quid ergo de proprietatibus dicimus personarum? » Eundem audiamus. « Non enim nomina tantummodo, sed etiam nominum proprietates, id est personas, vel ut Græci expriment, hypostases, hoc est, subsistentias confitemur. Itaque substantia unum sunt, personis ac proprietatibus distinguuntur (208). »

51. Gregorius Nazianzenus: « Deum cum nomine, uno lumine illuminamini, et tribus: uno quidem, secundum substantiam; tribus vero, secundum uniuscujusque proprietates sive subsistentias, ut aliquibus videtur dicendum, sive personas. Nihil enim pro vocabulorum diversitate distat, cum ad eundem sensum nominum diversitas provocet intellectum (209). »

52. Alcuinus: « Ingenitus, Genitus, et Procedens una natura est, tres proprietates, unus Deus. Omne quod est, aut semper fuit, et non esse coepit; aut non semper fuit, et esse coepit. Quod itaque non coepit esse, sed semper fuit, Pater et Filius et Spiritus sanctus: quod vero esse coepit, omnis est creatura (210). »

53. Isidorus: « Trinitas est appellata, quod fiat totum unum ex quibusdam tribus, quasi Trinitas; ut memoria, intelligentia, et voluntas, in quibus mens habet in se quandam imaginem Trinitatis divinæ. Nam cum tria sint, unum sunt; quia et singula in se manent, et omnia in omnibus. Pater igitur et Filius et Spiritus sanctus Trinitas et Unitas. Id enim unum, idem et tria (211). » Cujus utique testimonii secundo manifeste erroris hujus capitulo pars novissima contradicit, sicut et aliæ multæ ex his auctoritatibus, aut duobus, aut etiam tribus capitulis evidenter opponi facile diligens lector advertet: sed initium quod tertio specialiter adversatur. Ille enim Trinitatem tres unitates exponit, scribens hoc modo: « Quo fit ut nec Trinitas, id est tres unitates, de Deo substantialiter prædicentur. » Isidorus vero Trinitatem trium unitatum fideliter interpretatur.

DE CAPITULO QUARTO.

54. Restat capitulum quartum, primi utique vi-

(205) Lib. vi de Trinitate, cap. 5.

(206) Etymolog., lib. ii, cap. 4.

(207) De essentia Dei.

(208) Lib. Definit ad Damas. papam.

(209) Lib. iii, cap. 2 Eph.

(210) De Trinitate, lib. ii, cap. 4.

(211) Etymolog., lib. iii, cap. 4.

ruenta propago. Quocirca non illi diutius immorari necesse est: quippe quod in ipsa jam radice sua confutatum esse videtur. Divinam quippe naturam Deum non esse contendens, eo usque prorupit, etiam non interrogatus, ut incarnationem sic tribueret personæ Filii, ut ipsi divinitati eam omnino negaret. Scripserat autem super eodem capitulo in sua illa expositione, pro libitu bene dicta depravans. Hæc enim sunt verba Boetii: « Sed humana forsitan natura in deitatem videatur esse conversa. **1337** Hoc vero qui fieri potest, si divinitas in generatione Christi et humanam animam suscepit, et corpus? » Item: « Cum in eadem persona aliud sit divinitas quæ suscepit, aliud quam suscepti, humanitas: non enim natura, sed persona (212). » Ut quid ita? A te ipso habes, an alii docuerunt te? credo proprium est expositoris, cui nec auctor ipse, nec sanctorum quispiam consentire videtur. Propheta dicit in Psalmo: *Veritas de terra orta est* (Psal. lxxxiv, 2). Expone tu, *Veritas*, id est verus; et audiant quorum animas non attingit zelus Dei. Dicit Salomon: *Sapientia edificavit sibi domum* (Prov. ix, 1) Expone, *Sapientia*, id est, Sapiens; sed non nobis.

55. Augustinus: « Ergo qui forma Dei accepit formam servi, utrumque Deus, utrumque homo (213). » Idem: « Si enim divina substantia longe distantior, atque incomparabili diversitate sublimior: potuit propter nos ita suscipere humanam substantiam, ut una persona fieret: quanto credibilis, alii et alii homines, sancti et fideles ejus fiunt cum homine Christo unus Christus (214)? » Idem: « Neque enim natura æterna atque divina temporaliter nasci ex natura humana ulatenus posset, nisi secundum susceptionem veritatis humanæ veram nativitatem temporaliter conceptionem ineffabilis in se divinitas accepisset. » In eodem: « Sic veritas incommutabilis manet humanæ divinæque naturæ, ut sicut vera semper est ejus divinitas quam de Patre incommutabilem habet: ita vera semper atque incommutabilis ait ejus humanitas, quam sibi unitam summam divinitas gerit (215). » Idem: « Licet unam personam in Christo credamus, duas tamen substantias, id est naturas, fatemur, divinitatis scilicet et humanitatis, assumptricis et assumptæ, creatricis et creatæ. » Idem: « Adveniens divinitas in uterum Virginis, carnem sibi fabricavit ex substantia ipsius, quam pro salute nostra suscipiens, et sibi coadunans, natus est Deus homo. »

56. Fulgentius: « Hic puer sicut veram carnem, sic veram habuit animam: ut vera illa divinitas totam hominis et reparandam susciperet, et susceptam posset reparare naturam (216). »

(212) Boetius, de Persona et Natura, cap. 6.

(213) De Trinitate, lib. iii.

(214) De Peccatorum meritis et remissione, lib. ii, et Baptismo parvulorum.

(215) De Fide ad Petrum, qui liber non est Augustini, sed tribuitur Fulgentio.

(216) De Myst. Mediatoris.

57. Gregorius : « Venit ad nos calceata divinitas (217). »

58. Alcuinus : « Sic est ergo Christus plenus gratiæ et veritatis, ut sicut a divinitate plenitudo humanitatis suscepta est; ita in ejus humanitate plenitudo sit divinitatis. » Idem : « Non enim alicubi divinitas humanitatem, ex quo in unitatem suæ personæ assumpta est deseruit. (218). »

59. « Utique divinitas suæ carnis conceptione concepta est, et nativitate nata : sensitque participatione humani affectus mortem, quam sponte susceperat; non naturæ suæ potentiam perdidit, per quam vivificat omnia. » Idem : « Omnium, quæ in Christo gesta sunt, operum auctoritas ex divinitate est : tamen carni convenit dicere. *Potestatem habeo ponendi animam meam* (Joan. x, 18), non divinitati. Divinitas enim non dimisit animam, postquam assumpsit (219). »

60. Hilarius : « Non enim defecerat natura, ne esset; sed in se humilitatem terrenæ nativitatis manens sibi natura Dei suscepit (220). »

61. Leo papa : « Salva igitur proprietate utriusque naturæ et substantiæ, et in unam coeunte personam, suscepta est a majestate humilitas, a virtute infirmitas, ab æternitate mortalitas : atque ad solvendum naturæ nostræ debitum, naturæ inviolabiliter unita passibili (221). » Idem (222) : « Non sic creatura in societatem sui Creatoris assumitur, ut ille habitator, et illa esset habitaculum : sed ita vere naturæ alteri natura altera misceretur. Et quamvis alia sit quæ suscipitur, alia vero quæ suscipit : in tantam tamen convenit unitatem utriusque diversitas, ut unus idemque sit Dei Filius, qui se, et secundum quod verus est homo, Patre dicit minorem (Joan. xiv, 28), et secundum quod verus est Deus, Patri proficitur æqualem (Joan. x, 30). » Idem : « Verbum caro factum est provectione carnis, non defectione divinitatis; quæ sic potentiam suam bonitatemque moderata est, ut et nostra suscipiendo proveheret, et sua communicando non perderet (223). » Idem : « Probatissimum esse decebat, Verbum carnem factum, et sempiternam illam essentiam Filii Dei, hominis veram suscepisse naturam (224). » Idem : « Nisi Verbum caro fieret, et tam solida existeret unitas in utraque natura, ut a suscipiente susceptam, nec ipsum breve mortis tempus, abjungeret, nunquam valeret **1338** ad æternitatem redire mortalitas. » Idem : « Suscepit nos in suam proprietatem illa natura, qua se in quas voluit mensuras benignitatis inflexit, nec unquam conversionem incurrit mutabilitatis. Suscepit nos illa

(217) Homil.

(218) De Trinitate, lib. iv, tract. 2, et lib. Cod. tract. 16.

(219) Ad Fridegis.

(220) De Trinitate, lib. ix.

(221) De Nativitate Domini serm. 1.

(222) Id., serm. 3.

(223) De Nativitate Domini serm. 4.

(224) Epiphania serm. 4.

natura, qua nec suis nostra, nec nostris sua consumeret. Suscepit nos illa natura, quæ et imaginem nostri generis a communi tramite non abrumperet, et contagionem peccati in omnes homines transcurrentem excluderet (225). » Idem : « In ea, licet per nostros, non Verbum aut in carnem, aut in animam, aliqua sui parte conversum est. Cum simplex et incommutabilis natura divinitatis tota in sua sit semper essentia; nec damnum sibi recipiens, nec augmentum : et sic assumptam naturam beatificans, ut glorificata in glorificante permaneat (226). »

62. Novissime paucis monemus eos, qui scientiæ magis quam conscientiæ student, ne de cætero tam facile acquiescant nova in fide tradentibus : sed cauti sint non transgredi terminos, quos posuere patres nostri, nec circumferri omni vento doctrinæ, Id nempe solum ad omnem confutationem novitatis, præsertim in ratione fidei, satis esse debuerat, quod novitas est. Nam qui testimonia interdum aliqua Scripturarum exquisita detorquet, novitatis auctor est ! Quantæ præsumptionis est ! tanquam soli ipsi legerint, intellexerint Scripturas. Et nemo ante te, frater, catholicus fuit, et perierat fides nostra, quando tertius e cælo cecidit Cato, et magistri tui ignoraverunt fidem ? et tu ipse ante hos annos, priusquam in Parnasso somnianti novum tibi revelaretur evangelium, in errore fuisti; et adhuc, præter paucos discipulos tuos, errat Ecclesia universa ? id ut dicere impudentissimum, sic sentire superbissimum; credere stultissimum jure censetur.

63. Ut enim ad hæc specialiter capitula, quæ præ manibus sunt, revertamur; nunquid non audientibus tam nova dogmata considerandum fuerat, quantos sapientes et litteratos viros non longe antehac habuisset Ecclesia sanæ opinionis et doctrinæ, qui manifeste contraria senserant, et docuerant ? Dico autem insignes illos, Laudunenses, Anselmum, et Radulfum; magistrum etiam Albericum Remensem, post Bituricensem archiepiscopum; et fidelissimum divini verbi tractatorem Hugonem de Sancto-Victore, sed et Robertum Pullum, apostolicæ Sedis cancellarium, cæterosque quamplures, quorum, aut præsentia adhuc, aut memoria recens in benedictione est : quorum communis exstat sententia, Quidquid in Deo est, Deum esse. Hinc magister Radulfus Laudunensis in quadam scriptura sua, sic ait : « Per illa nomina, Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, nullas intelligimus poni proprietates (sicut de $\tau\theta\ \pi\tau\theta$ superius dictum est) quæ sint aliud quam ipsæ personæ. » Et magister Hugo : « Quia in Trinitate est qui a nullo est, et est ibi qui ab illo est, et est ibi qui ab utroque est; Trinitas vera est, et unitas manet perfecta : quoniam in Deo nihil esse potest quod Deus non est; quia unum est totum quod est. » Idem : « In natura di-

(225) De Passione serm. 4 et 21.

(226) Ad Julian. Coens. episc.

vinitatis, ubi multiplicitas aut diversitas nulla est; A persona, et id quod est in persona, divisum esse non potest (227).

64. Capitulum primum : Quod divina essentia, substantia et natura, quæ dicitur divinitas, bonitas, sapientia, magnitudo Dei, et quæque similia, non sit Deus; sed forma, qua est Deus.

65. Capitulum secundum : Quod nec unus Deus, nec una substantia, nec unum aliquid sint tres personæ, Pater, Filius et Spiritus sanctus.

66. Capitulum tertium : Quod tres personæ tribus unitatibus sint tria, et distinctæ proprietatibus tribus, quæ non hoc sint, quod ipsæ personæ, sed sint tria æterna differentia numero, tam a se invicem, quam a substantia divina.

67. Capitulum quartum : Quod divina natura non sit incarnata, nec naturam humanam susceperit.

Explicit libellus contra capitula Gilleberti Pictaviensis Episcopi.

1339 SYMBOLUM FIDEI

Quod adversus eadem Capitula editum est a Patribus decem provincialium, cum episcopis et abbatibus plurimis dictante reverendissimo abbate Clarevallis Bernardo.

1. Credimus et confitemur, simplicem naturam divinitatis Deum esse, nec aliquo sensu catholico

(227) De Sacramentis.

posse negari, quin sit Deus divinitas, et divinitas Deus. Sicubi vero dicitur, Deum sapientia sapientem, magnitudine magnum, æternitate æternum, unitate unum, divinitate Deum esse, et alia hujusmodi : credimus non nisi ea sapientia, quæ est ipse Deus, sapientem esse; non nisi ea magnitudine, quæ est ipse Deus, magnum esse; non nisi ea æternitate, quæ est ipse Deus, æternum esse; non nisi ea unitate, quæ est ipse Deus, unum esse; non nisi ea divinitate Deum, quæ est ipse, id est se ipso, sapientem, magnum, æternum, unum, Deum.

II. Cum de tribus personis loquimur, Patre, Filio, et Spiritu sancto, ipsas unum Deum, unam divinam substantiam esse fatemur : et e converso, cum de uno Deo, una divina substantia loquimur, ipsum unum Deum, unam divinam substantiam esse tres personas profitemur.

III. Credimus solum Deum Patrem et Filium et Spiritum sanctum æternum esse, nec aliquas omnino res, sive relationes, sive proprietates, sive singularitates, vel unitates dicantur, et hujusmodi, alia, adesse Deo, quæ sint ab æterno, quæ non sint Deus.

IV. Credimus ipsam divinitatem, sive substantiam divinam, sive naturam dicas, incarnatam esse, sed in Filio.

Explicit symbolum.

EJUSDEM GAUFRIDI EPISTOLA AD JOSBERTUM

Continens notulas in Orationem dominicam (Matth. vi, 9-13).

Dilecto suo, frater Gaufridus, psallere et orare spiritu simul, et mente.

1. Adnotationem tibi in Oratione dominica, frater mi Josberte, petisti per capitula singula orationis ipsius quadrifaria partitione distinctam, ut memoriæ firmiter hæreat, et nec exilis nimium, nec diffusior videatur. Ego vero tuum mihi quaternarium exhibens, et in hac parte geminam tibi adnotationem dare, et cito dare curavi, sciens quod scias, quod bis dedit qui cito dedit. Nec displiceat brevitatis forsitan subobscura : ad exereitium proderit, occasionem apponendi ad sapientiam administrans. *Oportet semper orare, et non deficere* (Luc. xviii, 1), ait Dominus. Quod fidelibus universis ex dominica admonitione sectandum, specialiter tamen nostræ professioni noscitur convenire. Ea siquidem Danielis persona significatur et nomine, qui cum Noe et Job in propheta legitur esse salvandus (Ezech. xiv, 14). Vir desideriorum etiam vir orationum est. Bene semper orat, qui bene optat sine intermissione. Efficacius apud Deum vota quam verba clamant, et continua cordis affectio jugis oratio est. Felix Daniel, adversus quem occasio nulla, nisi de lege Dei potuit

inveniri. Felix, qui maluit periculum mortis incur-rere, quam ab oratione cessare (Dan. vi). Quanto magis nos, quibus imminet mors dissimulantibus, orantibus repromittitur vita, semper orare, et non deficere convenit? Sed et hoc nihilominus attendendum, ut licet interdum verbis forsitan aliis semper sic oremus, ut nulla nostra optatio, nulla oratio, nulla petitio a fonte discrepet, quam peritissimus dictavit Orator, et singularis instituit Advocatus. *Sic orabit, inquit, Patrem.*

2. *Pater noster, qui es in cælis.* Ad Patrem dirigenda traditur nobis oratio, quod illius gloriam quærat Filius, et quæcumque ille tribuit, pariter tribuat, qui quæcumque fecerit, similiter facit. Et dicatur plurali numero, ut pro nobis invicem semper oremus. Sicut enim communis adoptio, sic communis oratio est. Illius est singularis oratio, cui propria filiatio, juxta illud : *Ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum* (Joan. xx, 17), etc. *Pater noster, qui es in cælis.* Prefatio brevis, sed utilis et efficax, tangit quatuor fibras cordis, affectiones lætitiæ et timoris, tristitiæ et desiderii. **1340** Si-quidem dum recolimus Patrem nos habere Deum, ex